

7. ਸ.ਸ.ਮੀਸ਼ਾ

ਸ.ਸ.ਮੀਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸੁਰ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਧਾਰਨਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਸੀ ਅਵਚੇਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ.ਸ.ਮੀਸ਼ਾ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਭੋਟ ਜਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿੱਚ 30 ਅਗਸਤ 1934 ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਸ.ਸ.ਮੀਸ਼ਾ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਉਦੋਂ ਰੁਮਾਂਟਿਕ-ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਦੌਰ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਰੁਮਾਂਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਸਧਾਰਨ ਮੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਸਧਾਰਨਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਐਂਟੀ-ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਕਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਅੰਗ ਤੇ ਨਾਟਕੀਅਤਾ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਸਾਧਾਰਨ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਧੁਨਿਕਤਾਵਾਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀਮੇ ਬੋਲਾਂ ਵਾਲੀ ਕਟਾਖਸ਼ੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ 1974 ਵਿੱਚ ਇਕ ਸੁਖਨਾ ਝੀਲ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।

‘ਦਸਤਕ’, ‘ਰਸਤਾ’, ‘ਕੱਚ ਦੇ ਵਸਤਰ’, ‘ਚੁਰਸਤਾ’, ‘ਧੀਮੇ ਬੋਲ’ ਆਦਿ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ। ‘ਕੱਚ ਦੇ ਵਸਤਰ’ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲਈ ਸ.ਸ.ਮੀਸ਼ਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

ਧਰਤੀ ਦੇ ਬੋਲ

ਧਰਤੀ ਦੇ ਬੋਲ

ਦੋ ਪਲ ਕੋਲ ਖਲੋ

ਵੇ ਰਾਹੀਆ

ਦੋ ਪਲ ਹੋਰ ਖਲੋ

ਪ੍ਰੰਝ ਦਿਆਂ ਤੇਰੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੋਂ

ਮੁੜਕਾ ਰਿਹਾ ਏ ਚੋ

ਦੋ ਪਲ ਹੋਰ ਖਲੋ।

ਦੱਸ ਖਾਂ ਬੀਬਾ ਕਾਹਦੀ ਜਲਦੀ

ਖਿੱਚ ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਮੰਜ਼ਲ ਦੀ

ਕਿਸ ਵਾਅਦੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਏਂ ਤੂੰ

ਦੇਰ ਨਾ ਜਾਵੇ ਹੋ

ਦੋ ਪਲ ਹੋਰ ਖਲੋ।

ਦੱਸ ਜਾ ਆਪਣਾ ਬੌਹ ਟਿਕਾਣਾ

ਕਿੱਥੋਂ ਤੁਰਿਆ ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ

ਕਿਸ ਪੈਂਡੇ ਦੀ ਭਟਕਣ

ਤੇਰੇ ਪੈਰੀ ਗਈ ਸਮੋ

ਦੋ ਪਲ ਹੋਰ ਖਲੋ।

ਤੱਕ ਲੈ ਮਹਿਕਦੀਆਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰਾਂ

ਮਾਣ ਲੈ ਕੁਝ ਚਿਰ ਮੌਜ ਬਹਾਰਾਂ

ਜਾਂਦਾ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈ ਜਾਵੀਂ

ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ

ਪ੍ਰੰਝ ਦਿਆਂ ਤੇਰੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੋਂ

ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਰਿਹਾ ਏ ਚੋ
ਦੋ ਪਲ ਹੋਰ ਖਲੋ ।

ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ

ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਹੈ
ਮੈਂ ਹੀ ਭਾਵਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ
ਕਾਬਲੀ ਅੰਗੂਰ
ਲੰਘ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਵ੍ਹਾਗਿਓਂ
ਤੂੰ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਰਾਹ ਗਿਓਂ
ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਨੇ ਅੱਥਰੂ
ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮਾਖਿਓਂ
ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਹੈ ।
ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਹੈ ।
ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਨਹੀਂ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ
ਕੋਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਬਿਗਾਨਾ ਆਪਣਾ
ਲੰਘ ਕੇ ਸਰਹੱਦ ਨੂੰ
ਭਟਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਕਸਰ ਕਲਪਣਾ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਾਰ ਵਸਦਾ ਹੈ ਪਰਾਏ ਮੁਲਕ ਵਿਚ
ਜਿਸ ਲਈ ਇੰਜ ਲੁੱਛਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ

ਪੁਰੇ ਲੜ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸਲਾਮਾਂ
 ਪੱਛੋਂ ਤੋਂ ਵੀ ਹਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਪੁੱਛਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ
 ਨਾ ਕਦੀ ਆਉਂਦਾ ਨਾ ਮਿਲਦਾ
 ਨਾ ਕੋਈ ਚਿੱਠੀ ਨਾ ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾ
 ਦੱਸਦਾ ਨਾ ਹਾਲ ਦਿਲ ਦਾ
 ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਜਹੀ ਹੈ
 ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ।
 ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਜਹੀ ਹੈ।
 ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੂੰ
 ਦੇਸ਼-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪੈਂਦਾ ਕਿਵੇਂ
 ਆਪ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦਾ ਸੰਗਦਾ ਸੰਗਦਾ ਸਾਂ ਮੈਂ
 ਯਾਦ ਹੈ
 ਚਾਨਣ-ਵਿਗੁੱਚੀ ਘੁੱਪ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ
 ਦੇਸ਼ ਮੇਰੇ ਦੇ ਲੜਾਕੂ ਸੂਰਮੇ
 ਸੀਰਮੇ ਪੀਂਦੇ ਸੀ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਛਿੜਕਦੇ ਸੀ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ
 ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰ ਝੁਕਦਾ
 ਚੁਪ ਚੁਪੀਤਾ
 ਤੇਰੀ
 ਤੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੈਰ ਕਿਉਂ ਮੰਗਦਾ ਸਾਂ ਮੈਂ
 ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਅੱਲਾ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ
 ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਜਹੀ ਹੈ
 ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੂੰ
 ਅਜਬ ਹੈ ਇਹ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ

ਗੈਰ ਨੂੰ ਦੱਸੀਏ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਏ ਹੈਰਾਨ

ਮੇਰੀਆ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ

ਤੇਰੀਆ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੇ ਜਦ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟੇ

ਗਿਲੇ ਵਰਗੀ ਗੱਲ ਸੀ

ਕੁਝ ਰੋਸ ਵੀ ਸੀ

ਤੂੰ ਤਾਂ ਰੋਇਆ ਹੋਏਗਾ

ਰੋਣਾ ਹੀ ਸੀ

ਮੇਰੇ ਕਿਉਂ ਅੱਥਰੂ ਸੀ ਵੱਗੇ

ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਚਾਅ ਤਾਂ ਭਲਾ ਹੋਣਾ ਸੀ

ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਉਂ

ਕੁਝ ਤੇਰੀ ਹਾਰ ਦਾ ਅਫ਼ਸੋਸ ਵੀ ਸੀ

ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਹੈਰਾਨ

ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ

ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਹੈ ਕੌਣ ਸਮਝਾਏ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੂੰ

ਕਿੰਜ ਸਮਝੇਗਾ ਮੇਰਾ ਬੱਚਾ ਨਦਾਨ

ਕਦ ਖ਼ਤਮ ਹੋਏਗੀ ਆਖ਼ਰ

ਅਜਬ ਹੈ ਇਹ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ

ਅਭਿਆਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਵਿ ਬੰਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

(ੳ) ਤੱਕ ਲੈ ਮਹਿਕਦੀਆਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰਾਂ

ਮਾਣ ਲੈ ਕੁਝ ਚਿਰ ਮੌਜ ਬਹਾਰਾਂ

ਜਾਂਦਾ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈ ਜਾਵੀਂ

ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ

ਪੁੰਝ ਦਿਆਂ ਤੇਰੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤਾਂ

ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਰਿਹਾ ਏ ਚੋ

ਦੋ ਪਲ ਹੋਰ ਖਲੋ।

(ਅ) ਤੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖ਼ੈਰ ਕਿਉਂ ਮੰਗਦਾ ਸਾਂ ਮੈਂ

ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਅੱਲਾ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ

ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਜਹੀ ਹੈ

ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੂੰ

ਅਜਬ ਹੈ ਇਹ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ

ਗ਼ੈਰ ਨੂੰ ਦੱਸੀਏ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਏ ਹੈਰਾਨ

2. ਕਵੀ ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ ਦੋ ਪਲ ਰੁਕਣ ਲਈ ਕਿਉਂ ਆਖਦਾ ਹੈ ? ‘ਧਰਤੀ ਦੇ ਬੋਲ’ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਦੱਸੋ।

3. ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ? ‘ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ’ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ।

4. ‘ਧਰਤੀ ਦੇ ਬੋਲ’ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖੋ।

5. ‘ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ’ ਕਵਿਤਾ ਕਿਹੜੀ ਦਾਸਤਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ? ਵਰਨਣ ਕਰੋ।